

ТРИЗЕНЬК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDEN'U
UKRAINIENNE

Число 45 (103), рік видання III. 4 грудня 1927 р. Ціна 3 фр. (Prix 3 fr)

Париж, неділя, 4 грудня 1927 року.

Не раз і з різних приводів доводилося нам ставити питання про необхідність систематичного контакту між об'єднаннями нашої еміграції в різних країнах. Не раз підкреслювали ми перед нашим організованим громадянством конечну потребу координації праці, утворення спільного органу, що представляв би еміграцію, розкидану по різних землях, та обороняв би її інтереси.

Тим часом і по цей день справа застається на тім же самім місці: ані контакту постійного, ані координації праці, ані органу спільного і досі нема.

Не потрібно ще і ще повертатися до тих мотивів, які вимагають цього. Досить тільки зазначити, якої великої шкоди зазнають на тому інтереси еміграції української, як суцільного, — і моральні, і юридичні, і матеріальні навіть.

Можна, звичайно, знайти ті чи інші пояснення цьому в тих труднощах різного порядку, які зустрічають на своєму шляху змагання до об'єднання між окремими групами нашої еміграції, розірваної по різних державах, поділеної великими просторами. Певне виправдання дають і ті несприятливі політичні умови, якими зв'язано життя наших земляків в тій чи іншій країні.

Але нехай на сьогодні одна з найбільших складових частин нашої еміграції — еміграція в Чехословаччині — через причини внутрішній зовнішній ніяк не може поставити на реальний ґрунт справи об'єднання у себе. Відомість про одну з нових спроб до нього знайде читач і в цьому числі «Тризуба».

Але що, нарешті, крім пасивності, яку треба за всяку ціну перебороти, стоїть на перешкоді порозумінню в конкретній роботі між

центральною органами об'єднаних емігрантських організацій у Франції, Польщі й Румунії?

В кожній з цих країн еміграція вже пережила період організаційний, витворила, пристосовуючись до місцевих умов, певні осередки й органи центральні, випробувала доцільність їхнього існування та їх життєвість на що-денній роботі.

Що правда, ширші плани, — якими би вони не уявлялися призабланими, — про загально-еміграційний з'їзд гальмують обставини нашого життя і наші злидні; не вивершено цього проєсу організації в якійсь країні, от скажемо в Чехословаччині; ще складніше і неясніше стоїть справа на Балканах... Але все те не може стояти на перешкоді об'єднуючим центрам еміграції в тих країнах, де наші земляки вже з'організувалися і не перший рік провадять свою справу, нав'язати тісні зносини між собою, ввійти в стисліше порозуміння, і досягти координації своєї роботи.

Коли заснування загально-еміграційного представницького органу зустрічає ще багато труднощів і перешкод і одсовується на неозначений час, то утворення спільного секретаріату, який перейняв би на себе і чисто технічне переведення в життя того зв'язку і представництво, по уповноваженню краєвих комітетів, інтересів еміграції там, де в тому є постійна потреба, як от напр. в Женеві, — утворення такого секретаріату цілком в нашій спроможності, цілком в наших можливостях.

На це треба тільки ініціативи, доброї волі, твердості в переведенні раз поставленої мети. Все їдно, звідки вийде почин, — од якого з наших осередків в Парижі, в Варшаві, чи в Букарешті, де вже існують центральні об'єднання нашої еміграції; немає значіння, яку форму надати тому контактному органу. Але нехай ця ініціатива нарешті звідкись таки вийде, нехай той орган таки народиться.

Життя внесе ті чи інші корективи в його характер, в його діяльність, але то справа майбутнього.

Чи не вже й цього початку — такого простого і потрібного — доведеться чекати ще довго, чи й марно?

Чесько-Український парадокс.

Орган чеської національно-соціалістичної партії в своєму вечірньому виданні («*Večerník Ceskeho Slova*») від певного часу має спеціальну рубрику для читачів питання, які їх саме цікавлять, а інші надсилають на це відповіді та пояснення.

Відома річ, що ця партія сенатора Клофача від початку була та є проти української орієнтації. Давніше, себ-то перед війною, більше і з явними москвофільськими симпатіями, тепер — після повстання самостійної Ч.-С. держави та відновлення її новими інтелігентськими силами вона менш українофобське, але все-ж таки по суті лишилася традиційно-антиукраїнською.

Так само відомо, що українці скрізь, де є стараються, робити пропаганду своєї справи. Отже, один щирий такий патріот, а рівночасно й наївний політик, рішив певно використати цю рубрику для пропаганди української справи і післав до редакції цього часопису таке запитання:

«Чому уникати назви — «українці, Україна, український народ?»

Зі свого боку, він до цього запитання дав-же відразу де-які свої уваги, а саме:

«Чому майже послідовно вживається цілком безпідставно таких назв, як: малоруси, русини просто — росіяне та навіть — українські росіяне? Чому пишеться про «вмілу українську мову?» Чому була вигадана для русинського (українського) населення Підкарпатської Русі назва «карпаторуси», а чому не «підкарпатські русини», як що слово «український» є так не до вподоби?

Ми, українці, що живемо у Чехословацькій республіці, вже призвичаїлися до таких образ нашого народу, але таке систематичне нехтування великого слов'янського народу є глуфом та поличником для чехословацької політики і жадним робом не може спричинитися до сближення слов'ян. Потім, хай й чехи не дивуються «примхам» українців та їх нетактовності, що-до чехів.

Хай на це, для чехословацького народу палке питання, дадуть відповідь нам, українцям, самі чехи.

Автор цієї замітки інж. Баричко, очевидно, дочекався відповіді на ці свої запитання. Навіть не одну, а більше. Але переважно вони були стереотипні й лише обгрутовували те, проти чого саме протестував ініціатор цієї випадкової україно-чеської дебати.

Ось, наприклад, один завзятий слов'янофіл клофачівської марки відповідає так:

«Вживаємо назви «малоруси», бо щирий чех мусить бажати, що-б Росія залишилася єдиною*) во всіх відносинах, а отже й що до назви. Ганьбою є, як що малорус стидається за

*) Підкреслення тут й скрізь далі моє. Н. В.

свою приналежність до велетнього племені і хоче свою батьківщину розривати на малі краї та ще менші краєчки. Кажете, що словом «Росія» ми вас ображаємо, між тим, як поспішним вигадуванням правописів, відмінних од російського — ви ображаєте все слов'янство, голов-но-ж ідеали наших «будителів», що мріяли про велику всеслов'янську державу та спільну літературу. Заложення вашої держави, як й тих на півночі, вони рішуче-б засудили. Чому австрієць може спокійно бути німцем? Говорите про зближення слов'ян: насамперед, зближтеся зі «слов'янами, вашими сусідами, а потім вже балакайте про нас, чехів».

А ось ще інша відповідь, не менш типова:

«Українці часто й радо нахваляються, що Україна існувала вже перед Росією, яка немов у неї крала культуру. На це візповідаю: на початку російської історії — не було поняття Росії, яко цілости, як єдиної Великої Росії, але була — Київська Русь, Суздальська Русь, Новгородська Русь і т. д. Що там дійсно була Русь, а не Україна, — про це, читаємо в старих епосах (наприклад, у «Слові полку Ігореві», де між іншим є й такий вірш — «О руськая земля...» і т. д.) Також славетні російські богатирі мали свої оселі та походження у Київській Русі. Ніде не має навіть згадки про слово «Україна», але завжди лише «Руская земля». Київ був прабатьком російських міст, де панував російський князь Володимир і там відбулося хрещення російського народу. Тому погоджуюсь з тими панамі чехами, які твердять, що Україна — це є винахід Відня та Берліна для легшого розбиття великого російського народу і слов'янського взагалі».

Серед цих відповідей лише одна є відмінного змісту; ось вона: «На запитання пана інж. Б. є дуже проста відповідь. Це є звичай. Пригадую собі, що вже в початковій школі нас навчали таким назвам. Справа ця не може бути приводом до речення: «Ми українці, що живемо у Чехословаччині, призвичаїлися до таких образ».

Можливо помилкові наші відомості датуються ще з тих часів, коли у Росії хтось один з тисячі знав про те, що чехи є на світі взагалі. Не задрімо вам нічого, бажаємо вам всього, але мусите признати хіба, що ваш, делікатно кажучи, необережний вислів дуже неміло вражає нас».

***

Ця випадкова літня дебата на сторінках пражського часопису, що виходить накладом зверх 150.000 примірників денно та читається, що-наймні пів-мільйоном людей, має не аби яке значіння з боку соціологічного й є дуже типовою для характеристики чесько-українських відносин.

В заголовку статті, вони охарактеризовані, як парадокс. Може бути на це, річ зрозуміла, також і інший погляд. Чеський публіцист й теперішній посол до Пражського парламенту від При-

карпаття інж. Я. Нечас, — що після війни й під впливом української революції один час дуже живо цікавився українським питанням, якому присвятив тоді кільки безперечно не аби якої вартости публіцистичних праць,*) — вважає ці відношення, бодай, у новітній добі — «трагічним непорозумінням».

На мій погляд, парадоксом вони є тому, що їх розвиток йде, немов, у відворотнім напрямі. Звичайно кажеється, що теорія розходиться з практикою, але в данім разі можна говорити про те, що практика розходиться з теорією, як про це буде мова далі.

Звичайно на початку робляться помилки у розумінню чи оцінці якогось питання, а в данім випадку, вони робляться як-раз і хронічно на кінці, коли з початку справа уявлялася цілком вірно й ясно.

Вертаючись однак до дебатів й до тих двох відповідей, що є пересічними и типовими, а тому мають найбільшу соціологічну вартість, бо так, як ці два дебатанти, думає пересічний чеський загал у своїй абсолютній більшості, — можна зробити де-які уваги.

Тим більше навіть слід це зробити, бо подібного роду заяви лише більш великого розміру доводилося у цім літку читати на сторінках, як крамаржівського вечірнього щоденника «Narod», так й в дуже популярному бульварному часопису «Lech», з явними фашістськими симпатіями, які оба однодушно констатували після безчислених інсинуацій на адресу українського руху, що українську мову, вигадала немов, берлінська Академія Наук.

Неуцтво цих патентованих слов'янофілів не лише у слов'янських справах, але навіть — і що до історії відродження власного народу — є дійсно, безприкладне. Покликуватися на приклад чеських «будителів» для підпертя своєї українофобської аргументації, — є, делікатно кажучи, безличністю й незаслуженою образою світлої пам'яті цих велетнів чеського національного здвигу.

Власне, у цьому й полягає парадокс україно-чеського стосунку, що майже перед сто роками каменяри чеського національного пробудження, як Палацький, Рігер, Шафаржик, Кубек, зокрема и головно, — Гавлічек-Боровський (для якого українське питання було центральною проблемою, від вирішення котрого, на його думку, залежить вся майбутність слов'янської ідеї взагалі) — з геніяльною інтуїтивністю зрозуміли істоту української справи, яка тоді почала доперва зарисовуватися на культурному фоні слов'янського ренесансу, а тому були рішучими й без-

---

*) Наводжу тут заголовки їх: *Ukrajinská otázka* (питання) 1918; — *Prosim za jeden slovansky narod*. 1919. (Відозва до чеської мирової делегації з проханням підтримки укр. справи); «*Uprímně* (щире) slovo o stycích cesko-ukrajinských». 1919; «*Vychodoevropská tragedie a Ukrajina*. (Její vyvoj a životné síly). 1919.

компромісними визнавачами та захисниками самостійности української мови й народу, як по відношенню до Москви, так й Польщі.*)

Парадоксом є, що власне ці чеські «будителі» вивели у перше українське питання на міжнародній форум, виступивши на захист прав українського народу у 1849 році в австрійському після-революційнім парламенті. Це др. Л. Рігер казав у відповідь на безличний напад поляків (що тоді аргументували проти української справи цими самими закидами, якими тепер оперують вищезгадані чеські націоналістичні органи): «Я признаю українців самостійним народом... Віддайте пошану цьому, як з боку поляків, так й росіян, переслідованому, але до самостійности покликаному народу»... А славетний чеський історик Палацький до цього додав: Українці «не є жадним винайденим народом». «Це є цілком самостійний нарід».

Геніяльний чеський публіцист Гавлічек-Боровський таврував безоглядно у своїх писаннях ті чеські часописі, що тоді вже безчестили український рух наклепом про берлінське й штучне його походження, нагадуючи землякам, що ще не так давно самим чехам доводилося боротися проти подібних ворожих закидів на адресу чеського національного відродження.

З наведеного видко, що небезпечно сучасним епігонам чеського слов'янофільства покликуватися у своїх проти-українських заявах та виступах на авторитет каменярів чеського національного відродження, які хоч були палкими слов'янофілами та щирими русофілами, але при цім цілком річево й вірно дивилися на українську справу, добре розуміючи, що без вільної України не може бути мови про здійснення ідеалів слов'янської взаємности.

Здається, що найбільшу рацію має той учасник анкети, про яку тут мова, котрий характеризував таке неприхильне відношення чеського загалу до української справи, як свого роду звичай та традицію, не кваліфікуючи отже це, як свідому образу українського народу.

Дійсно, після 1867 року, коли Австро-угорська держава була перетворена на дуалістичній засаді, що фактично означало — панування німців і германізацію в Австрії та панування мад'ярів й мад'яризацію в Угорщині, австрійські слов'яне, а передовсім, чехи замість давнішого панславізму. стали на шлях виключного русофільства, а отже, й панрусізму.

---

*) Пор. про це цікаву брошуру Ф. Заплета — *Rusini i naši buditele*. Прага 1921. Д-р І. Брик: *Матеріяли до історії українсько-чеських взаємин*. Львів. 1921. Далі мої статті у подебрадському тижневику — «Українське життя» (1926 р.): Д-р Рігер про укр. справу 1849 р. (ч. 2); К. Гавлічек про укр. питання (ч. 3); Я. П. Коубек про Україну (ч. 5); Фр. Палацький — «Otec národa» у подебрад. місячнику «Наша громада» (1926 ч. 5-6).

Відтоді датується й зміна у відношенні до українського питання, як зрештою й неприязне відношення до кожного національного чи політичного руху на території царської Росії. Це річ зрозуміла, бо неросійські слов'яне, а в тім числі й австрійські, крім лише поляків та свідомих галицьких українців, не бажали внутрішнього ослаблення царської держави, бо мріяли і вірили тільки у сильну Росію, що на їх думку була природнім заборолом та захистником проти пангерманської небезпеки.

Так отже у другій половині минулого століття витворився серед чехів звичай і традиція, що ставив українців за дужками слов'янської взаємності і дивився на їх, як на ворогів та зрадників слов'янства.

Так думає пересічний чеський загал і навіть масове перебування чеських легіонерів на Україні, де вони мали змогу побачити і переконатися у стихійності українського руху та очевидних різницях під кожним оглядом між українцями й москалями, — не змогло досі перебороти цей традиційний погляд чехів на українську справу.

Таким чином ми є свідками другого парадоксу у чесько-українському відношенні. З огляду на таку майже стихійну антиукраїнську орієнтацію чеського громадства в теорії, природно, слід було-б очікувати і відповідно антиукраїнську практику, як ми це бачимо, наприклад, в Югославії, де теоретична українофобія є у певній згоді з такою же практикою.

Але, коли брати під увагу фактичні можливості культурно-наукової праці української еміграції, що перебуває на території Чехословаччини, то вислід буде цілком протилежний. При майже 90 відс. теоретичного антиукраїнства, маємо майже 100 відс. практичного українофільства.

Парадоксом є, що Чехословаччина поводить ся під цим оглядом супроти української еміграції безперечно краще, ніж ті держави, де є величезні українські меншості (Польща, Румунія), які абсолютно не дбають навіть про культурно-національні потреби українського населення.

Власне і це також парадоксально, що Чехословаччина це єдина країна, де при доброзичливій допомозі держави, українська культура й наука може плекатися цілком вільно, без яких-будь урядових перепон чи заборон, з якими доводиться їм весь час боротися на інших територіях українського народу.

Не є завданням цих рядків аналізувати причину цього парадоксу, чи «трагічного непорозуміння» у чесько-українському відношенні. Констатуючи цей факт, можна лише запитати: чи є якийсь шлях або спосіб до виходу з цього явно ненормального положення?

Питання тим важніше, що чесько-українські взаємини на майбутнє чим далі більше будуть поглиблюватися не в останній мірі також з огляду на національно-культурну будуччину Підкарпаття, яке теперішній посол від цієї країни Я. Нечас слушно назвав мостом між східними та західними слов'янами.

Мені здається, що з чеського боку, а саме з кол демократичних і дійсно слов'янських, себ-то — без панросійських захоплень, — були вже висловлені думки та пропозиції, які справді могли-б спричинитися до ліквідації тут чесько-українського парадоксу чи непорозуміння.

Майже перед 10-ю роками, відомий чеський історик сходу Європи, проф. Я. Бідло, — не лише один з великих приятелів українського народу, але й дуже добрий знавець історії України, — зробив в одній газетній статті таку реальну пропозицію, що правильно вказує шлях до виходу з цього положення.

«Єдине слушне становисько, — писав він, — на мій погляд, це визнання існування й самостійности українського народу без застережень й зо всіма практичними з цього наслідками та без огляду на те, як надалі буде утворюватися їх відношення до росіян... »*)

Може ще гостріше, але цілком ясно висловився з цього приводу цитований вже тут чеський українофіл Я. Нечас, що у своїй брошурі: «Щире слово про чесько-українські відносини», каже:

«Ми рішуче мусимо відсудити тих чехів, що хочуть виступати супроти українців в ролі менторів й приписувати їм їх державну форму та державне-правне відношення до решти сусідів, а передовсім, що до Росії. Чехи мусять старатися, що-б не заводили надій тих, хто добачає в них каменярів слов'янщини, хто охоче довірив би нам її провід.

Першим і головним нашим завданням має бути переведення основної ревизії старих всеслов'янських планів та програмів, що не утрималися в огні світової війни та погодити їх з демократичними ідеями нової доби. Треба знайти таку формулу, яка була-б справедлива для всіх слов'ян. Лише таке формулювання слов'янської думки, що буде об'єктивне відносно всіх, має рацію побуту. Всі інші заходи є перестарілі, немодерні та не мають навіть платонічного значіння». **)

Подєбриди. Серпень, 1927.

Н. В. —

«Миротворці».

Десятий рік панування не приніс щастя большевицькому уряду. На внутрішньому фронті зовсім зле: опозиція, яку спершу так щільно ховали, яка де далі стала виявлятися на зовні, а потім почала загрожувати самій єдності партії, перейшла нарешті на той самий революційно-нелегальний шлях, по якому йшла колись в царські часи вся с-д. партія. Опозиція, правда, виключена, Сталін буцім то панує,

*) Цитую с Я. Нечаса публікацію: Vychoevropska Tragedie à Ukrajiná 1920. ста. 8.

**) I. Necas. Uprimné slovo o Stycish cesko-ukrajinskych 1919 стр. 9.

як справжній диктатор, але й після виключення опозиція залишається ще більше сміливою і відважною та виступає в самій Москві під самим червоним Кремлем з своїми «крамольними» річима. Очевидно, ця опозиція почуває за собою силу загального невдоволення.

Але коли зле на внутрішньому фронті, то не ліпше і на фронті зовнішньому.

В Китаї — повна поразка всієї совітської політики; терпеливі західні європейські держави, серед яких плетуть свою злочину політику московські агенти, теж несподівано почали сердитися і показувати, що так довго себе дурити не дозволять. І ми бачили трус в Аркосі, виїзд дипломатів совітських з Лондону. А далі факт ще більше страшний для совітів: бачили і розрив відносин з тред-юніонами, розчарування серед соціалістичних лідерів Англії, розчарування серед широких робітничих мас у можливості будь якої співпраці з Москвою... У Франції теж вже кілька місяців ведеться гаряча пресова кампанія проти большевиків, які дійсно приймають всі міри, щоб запалити вогонь соціальної революції в самій Франції, і особливо в її колоніях.

Раковський мусів під свист і цькування всієї преси Франції буквально втекти з Парижу. Довгожданих закордонних кредитів так і немає, в індустрії застій і просто занепад, серед населення уже не дуже захований загальний гомін незадоволення, а опозиція — їхня ж рідна большевицька опозиція — кричить вже в повний голос, що всьому приходить кінець.

Але не так легко зпадуться ті, що будь що будь десять літ просиділи на своєму червоному троні.

І вирішили вони перш за все поправити своє міжнародне становище. Для того совітський уряд, що так довго бойкотував все, що торкається Ліги Націй несподівано зголосився на чергову конференцію по розоруженню, де мають зійтися здебільшого фахівці, для того, щоб рішати цілком технічне питання, не маючи надії, що в час, коли ще існує червона заборча Москва, можна говорити про цілковите розоруження.

Через це дуже здивувалися в Європі, коли побачили совітську делегацію та ще в такому бучному складі. На чолі її стоїть заступник Чичерина — самий енергійний з діючих дипломатів совітів — Літвинов та Луначарський, прославлений комісар по народній о світі, особа відома своїми експериментами над мораллю совітської молоді.

Літвинов задалегідь виїхав з Москви і, їдучи до Женеви, зупинився в Берліні. Тут дав він пресі свої декларації, з яких стало на решті всім ясно, чого саме їдуть ці великі пани до Женеви: там з нахабством, властивим тільки большевикам, мають вони запропонувати такі крайні проекти розоруження, на які (вони знають напевне) не може піти ні один європейський уряд. І от совітська Росія, думають собі совітські дипломати, стане знов в ореолі «дійсного», «реального» пацифізму супроти «капіталістичного» лицемірства. Це вже одне, на їх думку, підніме їхній престиж, а головне сполошить ці буржуазні уряди, примусить їх говорити з ними, а може й дати їм кредити. Але цього мало. І Літвинов розпочинає в Берліні переговори з міністром

закордонних справ Штреземаном і пропонує йому прямо стати посередником між совітами і Англією, з якою за всяку ціну хочуть вони відновити дипломатичні відносини. Але, повідомляють німецькі газети, Штреземан від цієї чести рішуче відмовився. Не дуже захопила міністра закордонних справ Німеччини і друга пропозиція п. Літвинова: виступити на конференції в Женеві по справам розоруження разом з ним — Літвиновим... Отже треба було чимсь захопити німецького міністра і взагалі зворушити буржуазну Європу. В результаті несподівано, як сніг на голову, з'являється їх нота до Польщі. Ця нота вражає, тих хто звик до дипломатичної творчості червоної Москви, своєю надзвичайною «дипломатичністю». В самих лагідних тонах зазиває Москва Польщу зберігати мир з Литвою і стає гаряче на оборону прав цієї малої держави. Ми зовсім не маємо на увазі зупинятися тут докладніше над справою литовсько-польських відносин. Безперечно одно: вони дуже загострені і «стан війни», в якому знаходяться ці країни вже стільки років, звичайно мусить бути болючим і для Польщі, і тим більше і для маленької Литви. Але навряд чи можна серйозно повірити в якісь агресивні наміри Польщі як раз напередодні зібрання Ради Ліги Націй, де на порядку денному саме стоїть литовсько-польський конфлікт. До того ми бачимо по німецькій пресі, що і сам Штреземан не вірить в агресивність Польщі. А що до Франції, то в «Le Temps» — орган, який будь що будь є найбільш поінформований в справах міжнародної політики, — в двох своїх передовицях категорично запевняє, що Польща не має жадних намірів порушувати суверенитет Литви.

Очевидно, що все це не гірше нас знали большевики, коли писали свою ноту. Але їм було потрібно вдарити по нервам, звернути якою ціною на себе увагу, — і нота мусіла з'явитися.

«Цим, — говорить передовиця в «Le Temps» з 26 листопаду с. р., — вони сподіваються примусити великі держави при розрішенні справ литовсько-польських в Женеві рахуватися і з їхнім голосом. Москва прикладає всі зусилля, — продовжує та ж газета, — щоб зацікавити собою держави, щоб примусити говорити з совітами на загальні теми. Але більше того: цим хочуть вони посилити свою стару приязнь з Німеччиною, підогріти її на більш активну роботу поруч з ними в Женеві. Але, коли вірити передовикові «Le Temps» від 27 листопаду с. р., німці і на цю приману не пішли, бо не мають при нинішніх обставинах жадних підстав ізолюватися в угоду большевикам від решти великих держав, з представниками яких на рівних правах вони засідають тепер в Раді Ліги Націй.

Таким чином ефект дипломатичної ноти вже пропав і нота розгадана. Взагалі тепер вже європейські дипломати ліпше розуміють большевиків. Прошли вже ті часи, коли ми так даремно переконували європейців, що «московським Талейранам» вірити не можна, що за їх добрими словами є завжди зрада і злочин. А тепер і вони вже досить попеклися і де-що почали розуміти. Зостається ще коли не дипломатичний, то демагогічний ефект всієї цієї большевицької міжнародної гри. І справді їх басали у Франції з «L'Humanité» з усіх сил стара-

ються. В одній з своїх передовиць вони говорять з пафосом, що Європа от от загориться знову війною, як в 1914 р., і тільки червона Москва з 3-ім Інтернаціоналом серед цих огнищ, ледве прикритих попільом, несе мир світу. Тільки Москва закликає до миру жорстокого Пилсудського, який тут же намальований в образі якогось дикого гуна, і тільки вони і ніхто інший їде до Женеві сіяти справжній мир серед народів.

Але хто зна, чи й народи і тепер такі наївні, як були колись. Чи й вони повірять, що заборча Москва захотіла справді миру. Бо тепер всі знають, що хто найбільше кричить про мир, той найбільше готується до війни. А в те, що совітська Росія, що так зрадливо знищила самостійність України, Північного Кавказу, Азербейджану, Грузії, в те, що ця Росія може бути оборонцем малих народів, оборонцем покривленої Литви чи когось іншого, в це тепер не тільки народи, але й діти не повірять.

О. Ш.

Перша боротьба за Київ.

Присвячую тим, що перші віддали своє життя в боротьбі за визволення України.

Я хочу пригадати читальникам одну з сторінок української військової історії, а саме як повстали одні з перших частин української армії, Гайдамаки та Січові Стрільці, що з них пізніше сформовано було дівізію ген. Натієва і Запорозьський корпус, та їх участь і ролу в першій сутичці з московською армією в боротьбі за Київ.

В листопаді місяці 1918 року ситуація на Україні склалася така. З заходу з бувших російських фронтів (Південно-Західнього та Румунського) посувалися збільшевичені частини російських військ, серед котрих звертав на себе особливу увагу своїми бешкетами 2-ий гвардейський корпус, що ним керувала відома комуністка Є. Бош.

З нашого боку, проти цих частин большевиків провадив успішно боротьбу 1-ий український корпус ген. Скоропадського — в районі Жмеринки-Казятин-Рівно.

На північних наших кордонах зосереджувалися московські війська в двох групах, а саме: Брянськ-Вороніж.

Ясно, що московський уряд підготовлював наступ на Україну.

Не так давно вийшла книга полк. Какуріна: «Стратегический очерк гражданской войны» (совітське видання від 1926 року), в котрій автор підкреслює, що наступ на Україну у січні 1920 викликаний був виключно метою не дати можливості переговорів українським делегатам в Берестю від імені самостійної української республіки.

Загрозу цього наступу та його наслідки не дооцінювали ті, кому належало про це думати, а саме уряд (Ген. Секр.) та Централь-

на Рада. Так само й громадянство після оголошення незалежності України переживало щасливі часи і в такому солодкому настрої безтурботно ходило, заклавши руки у кешені та показувало дулю кожного москалеві.

Увага всіх була звернена на вирішення соціальних проблем; і наші політики, забувши, що мало оголосити Україну самостійною, треба було ще закріпити свою незалежність, а для цього необхідна мілітарна сила, — на організацію ж української армії мало звертали уваги, навіть такий орган, як Генеральний Секретаріат по військовим справам, бо як я зазначив вище, всі загрузли у вирішенні соціальних питань.

Тепер коротко, які сили ми змогли би протиставити московським силам з півночі.

Точного підрахунку наших військових сил не було; в різних повітових та губерніяльних містах нараховувалися полки піхоти ті, що українізувалися на фронтах, але ж продершись на Україну, ці полки залишилися тільки з командним складом, а козаки, стомлені війною, розійшлися по домам. Нарешті, коли такі частини існували, то вони не були надійними з національного боку, не були силою, на котру можливо було б покластися.

Так воно потім і сталося. Найбільш війська було у К піві (до 6 піш. полків і 1 кін.—10.000), алейці війська були з нахилом до большевизму і почасті втягнуті в політичну боротьбу українськими ж діячами.

Коли прийшлося відправляти частини київської залоги на фронт, то зібрано було кількасот чоловік. Ось така безрадна картина була на нашому військовому фронті.

Між тим, з початку грудня, московські війська, закінчивши зосередження, рушили на Україну по двум напрямкам: з боку Вороніжа на Харків-Полтаву та з боку Брянська на Гомель — Конотоп-Бахмач. Командував військами т. Муравйов.

Не зустрічаючи майже ніякого опору, московські війська на протязі тижня зайняли Харків, наближалися до Полтави, а з другого боку заняли Конотоп та Бахмач.

Загроза наближалася. Почався сполох і в Києві. Спішно відправляли на фронт всі боездатні частини, але вище я вже казав про якість цих військ, та при тому вони були малої кількості і стримати ворога не могли.

Головним чином московські війська зустрічали опір з боку місцевих українців, що зорганізувалися і озброїлися та вели боротьбу на власну руку. З боку Генерального Секретаріату не було пороблено підготовчих заходів, щоб підпорядкувати їх військовому командуванню.

Таким чином, в боротьбу з Москвою без примусу втягався український нарід по власному бажанню, і ця боротьба приймала характер народній.

А тому не правдиві твердження москалів різних кольорів, що боротьбу вела тільки купка людей, що не мала співчуття народу.

Дозволю собі тут подати справки з тої ж книжки Какуріна, де

він стверджує, що український рух не мав співчуття народу, але ж підраховуючи сили армії української сам лічить їх в 12.000 баг. регулярних і 60.000 повстанців.

Отже розгубленість у Києві була повна, і наше громадянство повиймало руки з кешень, вже дулі не показувало, ходило з заклопотаним виглядом.

Коли було вислано на фронт всі більш-менш організовані частини, розпочалася імпрвізація, а саме: на швидко формувалися невеличкі відділи і відправлялися на фронт. Так був сформований студентський курінь, що пізніше майже цілковито був знищений під ст. Крутами.

Не ліпше стояла справа з військовим керівництвом: Штаб Округи, Штаб Дієвої, Генеральний Секретаріят, Генеральний Штаб, — кожна з цих установ керувала операціями на власну руку.

В цій метушні один чоловік не згубив здорового розуму і шукав нормального виходу з склавшихся обставин. Це був — Симон Петлюра.

В маленькому готелі на Фундукліїгаській вулиці, де мешкав у той час Симон Петлюра, в оточенні старшин Генерального Штабу, що в той час почав формуватися, провадив С. Петлюра довгі бесіди на теми організації українського війська, вів уперту роботу. Прийшли до висновку, що в період будування української держави тільки свідомі національно частини можуть бути твердою підпорою свого уряду.

Приступлено було до формування Гайдамацького Кошу і Січових Стрільців по принципу добровільного вступу.

Запис добровільців за тиждень дає 880 чоловік.

Кожний, хто вступав в гайдамаки, повинен був пройти левний ритуал, а саме: задавалися питання: 1) якої віри, 2) якої національності, 3) чи визнає самостійну Україну, а потім мусів підписатися під 10 гайдамацькими заповідями, зміст котрих був: 1) боротися до кінця життя за визволення України, 2) бути захистником свого народу, 3) повна підлеглисть своїм старшинам, 4) суд тобариский, 5) за зраду — смерть і т. д.

Що то за люде були гайдамаки? Тут були і прості селяне, і українська інтелігенція. Під білим кожухом і червоним шликом ховалося минуле їх, та воно не було цікаве, але ж одне було певним, що ці люде в тяжку хвилину стали на захист батьківщини і готові були віддати життя своє в обороні її. Я пригадую собі, як не раз дивувався тому, що український рух на протязі кількох віків був лише придушений, але не задавлений, і як цей рух в особі гайдамаків вийшов на поверхню, як тільки для цього прийшла змога.

Отже в ніч на 8 Січня гайдамаки вирушили на фронт в напрямку на Бахмач. За кілька день перед цим в напрямку на ст. Гребінка вирушили Січові Стрільці під командою сотника Сушка (дві сотні).

На ранок 9 січня наш ешалон прибув на ст. Бобрік, де зустрів українську частину з Чернігова та рештки студентського куріння (кільки молодих хлопців). Від них дізналися, що ст. Крути зайнята москалями, що під Крутами студентський курінь був цілковито знищений. Загибель студентського куріння сталася при наступних обста-

винах: складався курінь приблизно з 200 чолозів, переважно з учнів середніх шкіл, що ніколи не тримали рушниця в руках та до того не пройшли елементарної муштри. Курінь майже з потяга був розгорнений у лаву проти наступаючих москалів. Бадьоро шли юнаки на зустріч наступаючим москалям. Був мороз до 12 ступнів. Юнаки були убрані в своє шкільне убрання. Залягли лавою і відкрили вогонь по лавах москалів. Москалі, не зупиняючись, шли наперед, бо вогонь, юнаків наносив їм мало шкоди. Між тим мороз давав себе знати: юнаки, лежучи в лаві на голім снігу, замерзали, але продовжували стріляти. Ворог наступав лавою значно ширшою ніж юнаки, охоплюючи їх на флангах, особливо на правому. Москалі підійшли на кілька десятків кроків: юнаки захвилювалися і розпочали відступ, але ж запізно. Замерзлі члени не слухалися і москалі розстрілювали юнаків на короткій віддалі, ранених дострілювали або добивали багнетами. Так загинув студентський курінь. Загинули юнаки славною смертю, смертю героїв, поклавши своє молоде життя за Україну. Майбутнє українське покоління оцінить їх смерть і належним способом вшанує пам'ять їх. Вічна слава їм!

Таким чином ст. Крути і м. Ніжин були зайняті москалями. Команда гайдамаків вирішила прийняти бій на позиції біля станції. Позиція обібрана, настановлені гармати, вислана розвідка. Москалі затримались на ст. Крути, де направляли розібраний українськими частинами залізничий шлях. На ст. Бобрик по телефону одержали відомості з Києва, що з вирушенням гайдамаків в Київі відразу ж заворушилися місцеві большевики, а до вечора зв'язок з Києвом було перервано і тільки випадково довідалися, що у Київі большевики розпочали повстання. У вечері прийшли ще гірші відомості, а саме — Київ в руках повставших большевицьких частин, Центральну Раду розіграно, Генеральний Секретаріат заарештовано. Ці відомості справдилися лише почасті, але командування аж до зайняття Печерська не знало дійсного стану річей. Треба признатися, що ці відомості страшенно вразили нас. До голови насувались сумні думки. Кожному було ясно, що з зайняттям Києва, центру українського відродження, наша боротьба може зовсім захлинутися. У всіх у голові була одна думка — хіба ж кінець всьому, хіба наш визвольний рух знов буде придушено москалями, зараз вже червоними? Що робити? Ворог зпереду нас, ворог позаду, Київ в руках большевиків, уряду нема.

Не сховаю, — у багатьох з нас на початку було на думці одне — тільки смерть...

Симон Петлюра сидів у маленькому душному купе, понурих голову і думками був десь далеко; ми ходили сумні; гайдамаки збиралися коло своїх вагонів теж сумні, майже всі мовчали, віддавши своїм думкам. Але ж почуття обов'язку зробило своє; через годину всі оволоділи своїми нервами.

Вхожу до С. Петлюри. Обмінюємося думками і вирішуємо скликати нараду начальників групи, що була в напрямку на ст. Гребінка.

Через де-який час прибули командир Січовиків сот. Сушко и начальник юнацької школи сотн. Блаватний. Зібралися знову ж у тій же

сепаратці Симона Петлюри: Останній коротко поділився відомостями і запитав, що робити далі, чи продовжувати боротьбу, чи припинити і примиритися з фактичними обставинами. Ріжні були відповіді. Один рахував, що дальшу боротьбу вести не корисно і треба розпустити людей до домів. Другий запропонував пробиватися в Австрію, а саме Галичину. Була пропозиція піти в Пінські болота і там пересидіти до слушного часу. Але ж видно було, що ні одна з цих думок не була до прийняття, а найбільш для Петлюри. Настала довга мовчанка. Раптом встає один з присутніх і каже: «наша боротьба не припиняється, а тільки починається. Ми мусимо або загинути, або перемогти. Історія не простить нам нашої малодушності. Назад на Київ! Візьмемо Київ, а потім зустрінемо ворога під його мурами; наколи не втримаємося, залишимо Київ разом з урядом та Центральною Радою».

Завдання було вирішено. С. Петлюра перший взяв слово: «так, наша боротьба тільки починається, назад на Київ!»

Через кілька хвилин зібрані були гайдамаки. Була 10 година вечора. На дворі було темно. Навколо вагону С. Петлюри горіли огнища, біля котрих гріючись стояли понуро кілька сот гайдамаків. Червоні шлики здавалися темними. Зпершись на рушниці, вони мовчки чекали, що буде далі. На приступки вагону виходить С. Петлюра. Чутно команду: «Струнко!» Знов команда: «підійти ближче». Заворушилася маса людей. Стало тихо. С. Петлюра починає промову. З'ясовує, ситуацію, нагадує гайдамакам заповідь — боротися за Україну до кінця і питає, що робити далі: чи припиняти боротьбу, чи ні?

Глухо роздаються слова С. Петлюри на холодному повітрі, але ж палкі були вони і по мірі того, як він промовляв, видно було, як слова його впливають на людей. Не дали йому закінчити, як залунав голос: «На Київ!» «Хай живе Україна!» Знову С. Петлюра звертається до гайдамаків і каже: «я присягаю боротися, а чи ви можете присягти?» «Присягаємо, присягаємо!»

На решті по старому гайдамацькому звичаю всі поцілувалися один з другим і цим ніби скріпили присягу.

Мені здавалося, що я бачу стару Запорізьку Січ, зі всіма її звичаями; і справді, у той час воскресла, народилася нова Запорізька Січ, а дух старих січовиків був з нами.

Зірвавши залізничий шлях та понишивши телеграфне сполучення, наш ешелон вирушив на ст. Дарницю, а на ранок на ст. Дарниця були зосереджені Гайдамаки, Січові Стрільці, юнацька школа, полк Богдана Хмельницького та інші дрібні частини. В 4 години ранку юнацька школа та полк. Б. Хмельницького з іншими частинами рушили на Київ в напрямку на залізничий міст, а гайдамаки та січові стрільці на ланцюговий міст.

Незабаром з боку ланцюгового мосту почулися стріли, — то гайдамацька розвідка наскочила на большевиків. Розгорнувшись у бойову лаву, йдуть вперед гайдамки, — січові стрільці у резерві. Розвідка рушає через міст, але ж одразу кулемети примушують її залагати. Один з них упав, судорожно звів руками й ногами та за хвилину затих. То наша перша жертва. Лава залагає по скосу берега і одкриває во-

гонь.; Ворога не видно, але з-за рогу будинка на Слобідці сиплються кулі. Ось друга жертва. Поруч зі мною лежить гайдамака й стріляє, раптом починає повертатися на другий бік. Бліде обличчя, очі гаснуть. Дивиться пильно на мене і ледве чутно каже: «пане отамане, вміраю за неньку Україну». Я закриваю йому обличчя червоним шликом. А далі, далі вже жертви рахуємо після бою, а під час бою тільки бачимо, як одні безпомічно залишаються лежати на землі, другі з стогоном повзуть на бік.

Готуємось дебушувати міст. Хочемо раптом проскочити його. Нарешті всі підтягнулися до моста, піднімаємось і з криком «слава» кидаємось на міст. Петлюра з нами. Але ж пробігши кілька кроків, мусимо залягти, а далі повземо назад; кілька чоловік лежать — то забиті. Батарея вже на позиції, треба відкрити гарматний вогонь, але ж язик не повертається сказати тільки одно слово: «вогонь»!

Видається дикунством стріляти з гармат по своєму рідному Києву. Ось далеко чути вибух, а через секунду над нашими головами рветься шрапнель, то з арсеналу стріляють по нас.

«Батарея — вогонь!» і чотири наших білих вибухи високо над Києвом, то вістка тим, що лишилася в Києві, вістка про нашу присутність.

Далі знов «слава» і ми біжимо через міст; вже передні гайдамаки та січові стрільці проскочили міст, залягають і стріляють. По мосту тарахкотять кулемети, — то гайдамацькі кулеметчики, бігцем тягнуть їх на той бік мосту. Ще хвилинка і наші кулемети застрікотали. Рушаємо далі. Вже темніє. Знову «слава», і ми вже під мурами лаври: повземо уверх, по нас хтось з косягору стріляє з кулемету, але ж ми вже в Лаврі. —

Виставляємо сторожу, на старих мурах лаври, на старих валах видно постаті вартових гайдамків та стрільців, що пильно придивляються у бік Никольської вулиці. Але ж не все закінчено. Чути шелест, хтось повзе з яру. Застрекотів кулемет і сімь трупів zostалися лежати в яру, — то большевицька розвідка.

Рахуємо наші втрати: 15 гайдамків забито, до 20 ранено. Від лівої колони вістей не має. На ранок рушаємо по Никольській вулиці в бік арсеналу. Для охорони Лаври та ранених залишаємо сотню гайдамків. Доходимо до перехрестя, де стоїть гімназія з погруддям Пушкіна. Вмаленькому садку перед погруддям на лавці лежить забитий, прикритий газетою, — то вільний козак.

З якогось будинку виглядають французські солдати (авіаційний парк) та щось таємничо вказують на сусідній будинок, але ж все вже ясно — звідти летять ручні гранати, таке кулемет, а разом з тим з інших домів невідомий ворог стріляє по нас з кожної щілини. Бійка, страшна вулична бійка розпочалася. Січові стрільці вриваються в дім, кидають гранати, а через кілька хвилин ертаються, обличчя розпалені, докладають, що все покінчено, на місці залишилось 15 трупів.

Так по-під мурами будинків рушаємо повільно вперед. По-переду йде по-під мурами розстрільна, що відповідає на стріли з будин-

ків, по-заду окремі команди з гранатами, що чистять будинки від во рога. Глуха, коротка розправа, і так повільно посуваємось наперед. Але ж ось нова несподіванка. З майдану біля монумента Іскрі і Кочубею ворожа батарея б'є на картеч вздовж вулиці. По вулиці проноситься ураган, град картечі, що б'є з вереском по бруку, по будинках, а на голови спиться тинк, з грюкотом і дзвоном падають шиби. Страшний гомін. Гайдамаки та стрільці щільно присунулися до будинків. Чути вигуки: «артилерію!» Але ж батарея вже поволі підіймається по крутому узвозу з боку Дніпра. Гарматчики викочують гаубицю, довго встановлюють гармату, колувають брук, нарешті все готово; командір батареї опускає руку, гармата підскокує і потім котиться далеко назад. Перелет — граната рветься десь далеко. Рештки шиб після стрілу повилітали, тепер вже нема небезпеки зверху. Але от знов вибух — і над казармою понтонерів видко клуби білого і чорвоного диму, а потоім проступає величезна дюра.

Гармати ворога мовчать.

Наші гарматчики щось після кожного стрілу довго сперечаються відносно прицілу, чую вигуки: «нижче, нижче». Підхожу, бачу, що гаубиця дулом ледве-ледве не торкається бруку, питаю, чому так. Розчаровані обличчя і відповідь: «та пане отамане, не можемо влучити в тих зрадників — Іскру та Кочубея».

Над касарнями понтонерів з'являється білий прапор — здаються. Підходимо вже до площі, де стоїть монумент Іскрі і Кочубею. З арсеналу без перерви б'ють кулемети. Не можна носу показати. Ось один гайдамака з гранатою біжить до будинку арсеналу, але ж раптом падає, за ним кидаються другі, кидають гранати у вікна, в середині чути вибухи. З де-яких вікон вже не стріляють. Гайдамаки вже зайняли касарні, встановлюють у вікна кулемети і стріляють у вікна арсеналу. Під величезною аркою касарень видко, як сапери складають гори рушниць; тут же якійсь гайдамака вивів оркестру саперів і вчить їх мелодії «Ще не вмерла Україна». Музиканти — з характерними обличчями, тремтячими руками підбірають мелодію гімна, скоса скидаючи очима на кулемет, що такає над їх головами.

Але ж арсенал ще не здавався. Знов підвезли гаубицю, що стріляє майже на сто кроків, але ж мури арсеналу міцно тримаються. Гарматчики вже всі забиті, на допомогу їм кидається наш любимець, — гайдамака Попів, але куля попадає йому в око, і він відходить на другий бік. Вже темніє. Бій стихає. На ранок о 5 годині над арсеналом видко білий прапор, а у слід за тим з нього виходить до 2000 людей.

В 9 годин гайдамацький курінь і січові стрільці під згуки «Ще не вмерла Україна» рушають у центр Київa.

Ол. Удовиченко, Ген. шт. Генерал-Хорунжий.

Шабаш катів.

Чи треба говорити про те, з якою напруженою увагою, з яким сердешним замиранням українці в Румунії ловили кожну звістку, кожне слово, яке мало хоч віддалене відношення до процесової справи над убійником вождя України Симона Петлюри.

Хвилювало не лише те, що відбудатиметься в Парижі, але й те, яку позицію займе преса Румунії, де нас, політичних емігрантів, чимало перебуває.

Треба признати, що преса суто румунська займала позицію цілком нейтральну. Вона друкувала лише коротенькі справоздання з процесу, усуваючи з них зсю ту театральню-гістеричну демагогію, якою так неприємно відзначалися виступи червоного Торреса.

Жадних коментарів до того, що діялося під час процесу, вона не подавала. Не зробила вона оцінки процесові й після того, як його було закінчено.

Але що заслуговує на увагу, так це те, що більшість румунських столичних газет обійшла мовчанкою виправдуючий вирок.

Цим вона як би підкреслила своє мовчазне співчуття покриєждній стороні — українцям.

Зовсім иншу картину уявляла з себе преса проєінціяльна. Вона на всіх мовах (на жидівській, на німецькій, на мад'ярській і на російській) в самий розперезаний спосіб глорифікувала Шварцбарда й курила йому фіміам, як местникові і національному героєві.

Корстче кажучи, вся преса, що знаходилася в жидівських руках, виявила велику одностайність і зразкову солідарність.

Вся вона не зупинялася ні перед свідомим перекручуванням фактів, ні перед провокацією, ні перед брудною лайкою.

Ось кілька тому прикладів:

Як відомо, убивцю Шварцбарда було засуджено у Відні на 4 місяці в'язниці — за крадіж з вламанням.

Тому, що цей факт стверджено офіційним документом біденської поліції, Шварцбард припертий в куток, уже і сам не заперечує факту засудження. Він намагається лише цю несподівано розкрити сторінку зі свого минулого плутано пояснити ріжними фатальними обставинами.

Як же на це реагує та преса, яка за всяку ціну хоче оббілити свого героя?

«Захистник Шварцбарда, — читаємо телеграму від парижського кореспондента газети «Наша Р'єчь», — представив судові документи, з яких видно, що посвідчення, видане віденською префектурою про засуд Шварцбарда за крадіж, не має жадного відношення до обвинуваченого Шалома Шварцбарда».

Так повідомляла газета, що виходить в столиці Румунії, в Букарешті.

Провінція пішла ще далі.

Аби не порушити стильність тутешніх газетних адвокатів Шварц-

барда, навожу відповідне місце зі справоздання про процес в тій мові й в тому вигляді, в якому воно надруковано в газеті «Почта Четаттея-Алба».

«Процес по общим впечатлѣніям повернул дѣло в пользу Шварцбарда. Торрес оглашает заявленіе поліції города Вѣны, которая заявляет, что по имѣющимся документам никакой Шварцбард ни в каком уголовном дѣлѣ в Вѣнѣ не замѣшан и в указанный год никакой кражи не совершал».

Так тутешня жидівська преса поводитись з фактами.

Не менш ретельно вона працювала й над зізнаннями свідків.

Так зізнання В. Прокоповича, якому експансивний Торрес фактично не давав говорити, та ж «Почта Четаттея-Алба» описує так:

«Тяжке і жахливе вражіння робить зізнання редактора української газети «Тризуб», що виходить в Парижі. Він не тільки не заперечує погромів, але й виголошує велику промову в захист погромів і вважає масові вбивства жидів цілком законним явищем. Ці нахабні зізнання редактора викликають загальне обурення.

З палкою промовою виступає адвокат Торрес.

— Як сміє, каже Торрес — цей чужинець ображати мури Парижського Палацу Справедливости, ображати слух парижських суддів такою ганебною погромною агітацією. Це нечувана образа і неприпустиме нахабство з боку петлюрівських агентів. Таких погромних агітаторів потрібно вислати з кордонів Франції».

Вживаючи соковиту термінологію «Почти Четаттея-Алба», можна було би запитати: «чого в наведенній цитаті більше — брехні, чи нахабства?»

Не бракує ні того, ні другого.

Одже, ніхто в суді, тим більше В. Прокопович, жадних погромних промов не виголошував.

Але цим добродія — однодумцем Шварцбарда — ходити не про з'ясування об'єктивної правди, не про з'ясування тієї трагедії, яка носить назву «український визвольний рух», з усіми його поразками і невдачами, з нечуваним розгромом України і з тими стихійними рухами, які характеризують всяку революцію, а тим більше громадянську війну.

Ім ходить про оганьблення всього, що носить на собі українську ознаку.

З цієї метою вони так вільно поводяться з фактами.

Для цього вони друкують документи про погроми на Україні, зібрані «Східне-жидівським історичним архивом» та Комітетом жидівських Делегацій у Парижі, серед яких дослівно читаємо таке:

«Окупаційна влада (німці, які зайняли майже цілу Україну, та австрійці, які зайняли частину її) цілком сприяли й розпалювали антисемитську пропаганду по селах та містечках. Так, наприклад, 6 і 17 жовтня 1918 року німецькою комендатурою було випущено повідомлення, в котрому говорилося, що «агенти ворога, то — пак жидівський нарід, роспосюджує неправдиві чутки відносно німців, бажаючи цим підірвати авторитет німецької армії», при чому повідомлення закінчувалося погрозою покарати винуватих в'язницею і навіть розстрілом. Подібні повідомлення, — цитує «Наша Рѣчь», — було випущено в Смілі, в Білій Церкві, Верхнедніпровську та в інших місцях на Київщині».

Слід зауважити, що Верхньодніпровськ ніколи не був на Київщині: він був і єсть на Катеринославщині. Очевидячки, для істориків з «Східне-жидівського архіву» знання географії не обов'язкове.

Але справа не в цій врешті дрібниці. Нас цікавить інше питання: яке відношення цей «історичний документ» має до процесу над убійником С. Петлюри?

Очевидячки, таке саме, як і погром, що мав місце в... 1903 р. в..... Кишиневі. Пожовклі фотографії цього погрому витягла теж з якогось архіву, газета «Бесарабское Слово» й почала друкувати їх разом з описом погрома, нав'язуючи ці описи до процесу Шварцбарда.

Але вернемось знову до «історичних документів» Східне-жидівського Архіву.

В них, в передачі газети «Наша Рѣчь», читаємо таке:

«Не існує жадного повідомлення, не промовлено жадного слова Директорією, котре б осуджувало погроми...»

Що можна сказати про такі «документи» й про таких «істориків»?..

Хіба лише одне: «все на світі має свої межі, не має їх лише одна людська підлість».

Ті ж «документи» ставлять у вину С. Петлюрі погроми отамана Ангела, що мали місце в червні 1919 року на Полтавщині в Прилуках та в де-яких місцях на Чернігівщині.

Яке діло жидівським історикам до того, що українська армія в цей час займала лише незначний клаптик території України, який з Поділля в напрямку до Києва кінчався станцією Попельна, а тому і Полтавщина і Чернігівщина були по-за межами впливів С. Петлюри.

Полтавщина в той час перебувала під владою Денікіна, а Чернігівщина коли не під владою Денікіна, то була під большевиками.

Яке діло авторам історичних «документів» до того, що другий погромщик отаман Струк, якого вони називають «Начальником Українських Повстанських Загонів», під час перебування автора цих рядків в Киїзі, перебував там формування так званого «Малоросійського Полка» для армії Денікіна та що цей отаман нічого спільного ні з Петлюрою, ні з визвольним українським рухом не має.

Навпаки, на незалежність України він дивиться очима Шварцбарда і, попавши на еміграцію до Відня, переводив там саму ганебну антиукраїнську роботу.

Ці «історичні документи» перепліталися в місцевій жидівській пресі з листом В. Жаботинського, в якому він, очевидячки на підставі аналогічних документів, твердить, «що головним винувником погромів на Україні був С. Петлюра». Документи ці доповнювалися признанням Шолом Аша про те, що «ім'я Петлюри викликає біль і кипіння в жидівській крові. Це ім'я робить нас дикими і неосудимими, а через те—невідповідальними».

Під покришкою цієї невідповідальности, сторінки тутешньої жидівської преси дихали якоюсь садистичною ненавистю. Українська армія інакше не називалася як петлюровською бандою, а всі борці за волю України, що встали в оборону чести її вождя, безапеляційно залічувалися до кадру переконаних професійних погромщиків.

Все це робило вражіння дійсно дикого шабашу на дорогій для українців могилі жертви Шварцбарда. Все це виразно підкреслювало дружнє бажання за всяку ціну і всякими засобами оганьбити честь української нації.

У відповідь на це з душі, з її найсвятійших глибин, вивався протест великого й палкого обурення.

Але найбільше обурення викликали тут чутки, подані ворожою пресою як факт, про те, що зараз після виправдуючого вироку убійникові С. Петлюри, українці ніби то запропонували жидівським колам у Парижі роспочати якісь переговори про наладнання українсько-жидівських взаємовідносин, що особливо виразно загострилися під час процесу.

Протягувати руку катам (іншого терміну для тих, хто солідаризувався зі Шварцбардом, не має і не може бути) були би рівновартним втраті не лише національної, але і персональної гідности.

На це ні в Парижі, ні де б то не було в іншому місці ніхто піти не міг і не гідє.

Тим більше, що з боку противної сторони не солідарних зі Шварцбардом не було.

Дм. Геродот.

Лист з України.

... Тепер за наше життя. Ти пишеш, що мій покійний батько працював для громадського добробуту... Це так, але чи можна було б йому працювати в теперішніх умовах. Ні, бо всі такі подібні люде, зараз навіть я в своєму селі, рахуються як ненадійний елемент в очах диктаторів нашого села. Вони користуються всякими нагодами всякими засобами пригнітити тебе як економічно, так і морально і цей такий гніт так тяжко виносити, що часом доходиш до одчаю, звісно всього описати неможливо, бо це б зайняло не один цей листочок, а багато, багато більше; да не дуже це й потрібно. У нас воля звісно не для всіх й критикувати владу чи дії звісно не можливо, бо зразу попадаєш в число контр-революціонерів, а тоді пропав. Скрізь велике шпигунство на кождім кроці, один одного боїться, недовіряє. Словом сумно дуже... На селах іше гірше ніж в містах. Сама справжня диктатура пролетаріяту і «пролетаріяту» це добре засвоїв. Словом зовсім, брат, не весело жить. Навіть оцеї певинний лист попав би до рук якомусь доброму «товаришу», то було б кепсько.

Тепер далі. Ти цікавишся теперішнім нашим устрем. Ну, я певен, що коли б ти оце зразу прибув до нас, то ти б почував себе зразу наче в чужій державі. Все пове, нові назви, майже всі скорочення, як от УРСР, СРСР, Наркомзем, Наркомост, Райвиконком, Сільрада і т. и. Нові установи, все перемінилося. Але це довелось би тобі всю політграмоту написати, а воно далеко не вліститься отут. А таких скорочених назв безліч і не звикнувши до них не розбереш, що воно означає.

У нас провадиться сувора українізація всіх установ; по всіх установах провадяться іспити для службовців з української мови, і все діловодство провадиться лише на українській мові. За незнання української мови службовця звільняють з посади.

Ти цікавишся нашими земельними законами. Добре, хоч трохи постараюсь тобі з'ясувати: збірник земельних законів у нас зветься «Земельний кодекс». Основні положення його такі: п. 1. віднині право приватної власності на землю, негра її, води, ліса, постановою Ради робітничих селянських та червоноармійських депутатів відмінюється на завжди.

Себ-то — ніхто не має права землю ні продавати, ні купувати, ні дарувати, ні передавати у спадщину; єдине, що має право двір, або сім'я це право трудового користування землею, всі члени сім'ї без різниці полу і віку — нарівні.

Розділили всю панську землю, а також «лишки землі», що забрали від «куркулів» і тепер затверджено законом за кожним двором стільки землі, скільки він зараз фактично має. Од мене і од батька теж забрали лишки — 2½ дес. землі. А зараз у нас рахується два окладних листа на мене і на матір. І зараз мама хора, а Н. Н. ждуть, не дождуться поки вона помре, щоб забрати ті 5 дес., що рахуються на її, на себе, тоб-то на громаду, ну, а там звісно попаде їм. Ну поки що я воюю з ними, не знаю чим кінчиться.

Єсть ще така назва: «втрата права на трудове користування землею» це нарощне привів тобі, бо це торкається прямо тебе. От ти через довгу відсутність, а голівне через участь у «жовто-блакитних бандах», як у нас називають «петлюрівців», цілком втерав право на все, як на землю так і на майно і ніякий радянський суд тобі не присудить. Звісно коли родичі приймуть з своєї ласки, то будеш мати притулок. От такі земельні закони — «реформи», як ти пишеш.

Все населення у нас розбито на класи:

На селах ролю колишнього дворянства відіграють так звані «незможники», на те «диктатура пролетаріату», далі «середняки», тоб-то середні господарі, і нарешті самим нижчим безправним класом являються так звані «куркулі», — це всі. заможніші господарі, яких обкладають великими податками, закрито доступ дітям їхнім до середніх та вищих шкіл, обмежене право їх в суді, нікуди їх не можна обірати на громадські та державні посади. Хоча певних ознак, но яким можна відносити господаря до того чи іншого класу, немає і це здебільшого залежить від того, куди його запишуть «сильні миру цього, на селі».

Ну досить про це. Давай про друге:

У нас зараз іде велика підготовка до військової оборони країни, тоб-то до війни. Проводяться «тижні оборони». Навчання, звісно, лише надійного населення стрільбі з рушниць, будуються літаки-аероплани, цілі ескадрилі як от «Розрив», «Відповідь Чемберленові», це б то як відповідь на розрив дипломатичних стосунків з Англією. Величезні демонстрації провадилися з приводу засудження в Америці двох робітників Сакко і Ванцетті. На цих демонстраціях виносилися грізні резолюції по адресу всесвітньої буржуазії і т. и. У нас пишуть про життя у всіх закордонних країнах, але звісно з нашою пролетарською оцінкою.....

Т. А.

МАЛЕНЬКИЙ ФЕЛ'ЄТОН

Соціал-Кубісти або держи, не пущай

Єсть люде, які на біле кажуть червоне, а на червоне зелене. Єсть і такі, так звані кубісти, що намаювавши 4-5 нерівних кубів з розплившої барви, змагаються довести всім, що це образ «Прекрасної магометянки, що умирає на гробі свого мужа». І спробуй, довести їм, що це лише плями від барви, так хіба доведеш? Ти їм що не кажи, так вони своє: «Вибачайте, це прекрасна магометянка. Не хочете згодитись?.. Так просимо тоді поставити на голосування». Ставлять. Вас у цій веселій компанії один або два, а їх 6. Голосуете, і виходить, що вони праві; коли ж вас є 6, а їх двоє, — вона заапелюють, що збори не законні.

До «спілки» кубістів можна віднести цілком спокійно, наприклад, «групу» есерів М. Шаповала. Це також сього роду малярі-штукарі які заснували свою «студію» під фірмою «Український комітет», прикривши свою наготу «безпартійним» статутом.

Де-кільки добродіїв поспробувало було доводити їм:

— Як же ви кажете, що це комітет безпартійний, коли в ньому крім одного «безпартійного» професора і статуту, всі партійні есери?

А вони відповідають:

— Вибачайте, це ще не доказ, прошу подивитись у статут.

Ви їм знову:

— Тоді чому-ж ви не пускаєте в комітет інших, не есерів, які хотять працювати?

— Де це ви бачили, добродію? Це наклеп. Ми раді всім.

Кажуть:

— Тоді може ви з'ясуєте, чому управа комітету відкинула 56 заяв про бажання вступити до комітета людей всіх угруповань, а прийняла лише 4-х і знов таки есерів?

— Вас ця дурниця цікавить? Добре. Пане голово, з'ясуйте їм, як старий суддя, бо у мене кашель, — скаже сторож комітету, есер. —

— Прошу, — скаже голова. —

Мене ніхто не стане за носа водять, панове. От же коли вас це цікавить, так слухайте. На основанні 10-ого тому своду законів російської імперії, ст. 541, все сказане — вірно.

— Та при чому ж тут ст. 541?

— «А ви мене, прошу вас, не вчіть «при чому». Не знаєте статей, так мовчіть. Ви хочете знати, чому управа прийняла лише 4-х, а решту відкинула? Лізете з запитами, а самі не знаєте, чого хочете. Прошу вас, знаєте ви, хто ці чотири, яких прийнято?

— Есери (голос з публіки).

— Добре, згоден. Але того ще з законного боку мало. Головна річ от в чому. Пастухівна, яку зараз прийнято, — чоловік її — вже є в комітеті? Є. Добре. А ви запитали його, може ж він хоче мати тут жінку? Бачте. От вам вже один факт. Далі, пані Гіцель є вже в комітеті? Можеж і їй хочеться мати тут свого чоловіка? Ви не знаєте? Киваєте головою, а я знаю про це. От вам другий факт. Бо дійсно, уявіть собі, що засідання може пізно скінчитись, — хто ж її звідціль піде до дому проводить, а вона ж сама боятиметься. Добре. Значить, виходить, що ціх двох прийнято правильно, по параграфу. Решта двох мають таку ж саму законність. Я не розумію, що ви хочете? Я, панове, 25 літ суддею був, і ось, прошу брелки (вийма з кишені), ось це мені преподнесла судевна палата ще в 1906 році. За щось вона мені їх дала? Значить, я судить умію чи ні? Мене, панове, ніхто не буде за носа водить!

— Та що ви їм доказуєте, пане голово, став скоріше на голосування, — перебиває юридичну промову голови сторож.

— Зараз ставлю.

Голосують вас 5, а есерів 10. Нічого не вдієте. Постанова проходить, і бажаючих вступити в комітет «безпартійні» кубісти цілком законом відкидають. Хіба це вам не історія з прекрасною магометянкою? Здорово? Таким способом при участі суді з 25 літньою практикою і «безпартійного» статуту ця групка кубістів зможе цілком спокійно довести вам, мо в Сахарі ходять в медвежих кожухах, в тундрах — голі.

Учіться, панове, у них, — тоді може і ви доведете їм, що на вербі ростуть груші, а в Українському комітеті зовсім не має есерів.

Никифор Ваш. .

3 міжнароднього життя.

— Промова президента Куліджа. — Берлін та Відень. — Совіти до Женеви. — В Ірландії.

Президент Сполучених Штатів Північної Америки Кулідж належить, як відомо, до породи мовчазних людей, говорить дуже рідко і мало, але коли вже виголосить промову, то до неї цілий світ прислухається. На цей раз він говорив в одному з політичних клубів Філадельфії, і тема його про. ови була чисто американською, а саме: американський президент перестерігав своїх громадян перед небезпекою заможности, занадто великого добробуту.

Явна річ, що для Європи така небезпека не існує, європеєць не зразу може навіть увияти собі, про що ходить. Для Америки ця небезпека означалася уже давно. Старше покоління людей, що цікавляться міжнароднім життєм, пам'ятає той дивовижний для старої Європи державний казус, який стався в Америці літ двадцять п'ять тому назад, коли міністр фінансів Сполучених Штатів примушений був із соромом піти на демісію, бо ніяк не міг скласти такого бюджету, де-б прибутки не перевищували видатків.

Державні фінанси Америки поки що зараз не переживають вказаних труднощів; надвишки прибутків єсть куди спрямувати, — вони йдуть на зменшення воєнних боргів. Небезпека виявилася в іншій площині. Занадто багаті населення; його що-річний зарібок, як це видно з останніх офіційальних американських публікацій, досягає зараз астрономічної цифри в 90 мільярдів доларів.

В Європі дуже поширена думка, що до цього збагатіння Північної Америки спричинилися випадкові обставини, а саме — велика війна, коли на протязі трьох років звідти непереривно постачали до Європи різнманітні дорогоцінні фабричні продукти, які люде старого континенту вживали непродуктивно, літерально пускаючи його на вітер. Кулідж не згадував цих сприятливих для Америки обставин, але рішуче протестує проти твердження, що вони були єдиною причиною сучасної американської заможности. На його думку, сучасний стан американського населення з'явився в наслідок довгої старанно продуманої та послідовно переведеної фінансової та економічної політики. До американського багатства спричинилася консервентна система митної охорони хліборобської та промислової продукції Сполучених Штатів, дякуючи чому населення могло розвинути й використати всі природні багатства та поставити велику індустрію. Умови, що привели до системи митної охорони, як гадає Кулідж продовжують існувати і зараз у Сполучених Штатах, а тому охоронна політика мусить бути захованою і надаті, бо всяка інша система потягла б за собою різке зниження в ціні хліборобських та промислових продуктів, а разом з тим таке саме зниження заробітної платні та загального життєвого рівня цілого населення.

Але, продовжує американський президент, заховання охоронної системи та звязаного з нею багатства накладає на Америку нові обов'язки перед світом і перед собою. — Ми, — каже він, — тут, у Сполучених Штатах, переходуємо великі скарби і мусимо їх охороняти. — Американці тому, на думку Куліджа, мають клопотатися про поширення своєї військової могутности, особливо в площині морської та повітряної флоти, не забуваючи, однак, посилювати і флоту торговельну, як на морі, так і в повітрі.

— Ми, проголосив американський президент Кулідж, — довели не раз, що вміємо дивитися просто в обличчя тяжким обставинам, що вміємо їх переборювати. Зараз перед нашим народом стоїть тяжке завдання — перебороти небезпеку заможности. Світова історія знає багато народів, що загинули од власного надто великого багатства. Але широкі верстви

населення Сполучених Штатів ведуть свідому свою працю і далі, розуміючи, що доктрина чистого споживання, прибутку без праці, веде до занепаду. Вони переможуть небезпеку заможности, як перемагали досі всі інші небезпеки, що стояли на їх дорозі в історії.

Багатство Сполучених Штатів, на думку їхнього президента, відбивалося і на міжнародному їх становищі. Розвиток фінансової могутности потяг за собою підвищення американського політичного значіння в цілому світі. П'ютворилися тісніші зв'язки з іншими державами, і зараз Сполучені Штати мусять займатися закордонною політикою непомірно більше від того, ніж це було до недавнього, порівнюючи, часу. Америка, — закінчив Кулідж, — виступила на світову арену, і Сполучені Штати у своїх міжнародних зносинах бажають собі лише одного, а саме: своїм моральним впливом посилювати ті країни, де існує воля навчання, поважне виборне право і чесна конституційна влада.

Так, на наших очах Сполучені Штати потроху навіть принципіально одходять від своєї традиційної політики, основаної на доктрині, виголошеної сто літ тому американським президентом Монроє, який встановив принцип незаінтересованости Америки в справах по-заамериканських. Фактично Сполучені Штати одійшли від неї вже тоді, коли за великої війни американські війська з'явилися в Європі, ставши на боці Антанти.

***

Німецький канцлер Маркс разом із міністром закордонних справ Штреземаном одвідали Відень. Офіційно візит цей начеб то був відповіддю на візит австрійського канцлера Зейпеля в 1922 році до Берліну. Опінія середньо-європейських держав, що дуже чутливо реагують на всякі німецькі, а особливо віденські, виявлення, не вірить цьому офіційному поясненню; не вірить йому навіть сама віденська преса. Ця остання візит Маркса та Штреземана ставить у зв'язок з новим симптомом наближення Австрії до Німеччини, а саме з початком нарад по уніфікації карного права обох країн. Це не перша і мабуть не остання спроба такої уніфікації. У німецьких колах існує течія, яка, маючи на оці політичну неможливість звести до одної держави Берлін та Відень офіційно, виявляє бажання перевести фактичну уніфікацію Німеччини та Австрії в той спосіб, що обидві держави повільно повинні встановити ті самі закони судові, економічні, професійні, митні то-що. Коли така уніфікація життя буде переведена, дві держави стануть начеб то одною, бо ні в чому не будуть різнитися між собою, а коли настане сприятливий час, то офіційне об'єднання зможе бути переведено літерально простим розчерком пера, бо фактично усе вже зроблено. Течія ця дуже поширена, має підтримку в найсильніших політичних партіях Німеччини та Австрії, до неї належать такі люде, що зустрілися у Відні, а саме: Маркс, Штреземан і Зейпель. Яких будь перешкод для неї у мирових догозорах, що забороняють Австрії зрікатися лише політичної самостійности, немає, і тому, мабуть таки, ця фактична уніфікація буде таки здійснена. Ще кілька літ тому вияви цієї течії незвичайно непокоїли всіх малих державних сусідів Німеччини та Австрії. Тепер це непокій уже начеб то минає. Барометром такої зміни може бути найкраще чеська опінія, яка найбільше зацікавлена всім, що робиться в Австрії та Німеччині. Раніше спроби згаданої фактичної уніфікації викликали в чеській пресі наявне зневірря та заідозріння. Тепер офіційний орган «Československa Republika» з цього приводу пише: — Припустимо, що цю уніфікацію пощастить зпровадити в життя. При певній волі все можна зробити. Ми, сусіди Німеччини та Австрії, мусимо рахуватися з цією можливістю в майбутности, бо ж властиво тут не робиться нічого такого, що грозило б мировим договорам. —

Так поводи минають після-воєнні настрої.

***

У минулому числі «Тризуба» було зазначено, що більшовики виявили бажання їхати до Женеви, аби там прийняти участь в конференції по розбросіню. Тепер преса повідомляє, що совіти вже організували й вправили делегацію. Вона, як і всі більшовицькі делегації, непомірно велика; в складі і входить вісімнадцять чоловік, а між ними сам Луначарський і Літвінов, а до того ще навіть і жінка Літвінова.

Як повідомля «Le Temps», такий склад делегації викликав у Женеві здивування і дав привід до різного роду здогадів, для чого більшовики їдуть до Женеви. Порядок дня женевської конференції дуже нескладний і має властиво лише один тільки пункт, а саме — утворення Комітету по питаннях безпеки, розбросіня та арбитражу.

Французська газета гадає, що совіти їдуть лише для того, аби підтримати в Женеві Німеччину, яка хотіла б перевести на конференції свою пропозицію: не обмежуватися лише згаданим комітетом, а негайно розпочати дискусію над виробленням за минулої сесії проєктом конвенції про зменшення розбросіня.

Ця думка газети знаходить собі підтвердження в тому, що Літвінов з Луначарським спішно виїхали з Москви до Берліна. «Vorwarts» з цього приводу говорить, що більшовики мають намір, перебувши кілька днів у Берліні, порадитися з німецьким урядом що-до своєї поведінки в Женеві, аби йти разом. Газета додає, що совіти роблять це навмисне, аби скомпromітувати Німеччину в очах Європи наявною ознакою солідарности Німеччини та СРСР. Не в перше совіти так роблять і не в останнє, не звертаючи жадної уваги на те, чи подобається це німецькому міністру закордонних справ чи ні.

Англійська преса причиною появи совітської делегації в Женеві виставляє бажання Літвінова, що займає посаду заступника Наркоміндела, побачитися і поговорити з Чемберленом та Біаном. Що Літвінов цього хоче, дуже правдоподібно, але не видно, щоб названі особи виявляли аналогічне бажання. Принаймні англійське міністерство закордонних справ уже сповістило, що Чемберлен не має до того жадної охоти.

Перейшла також газетами чутка, що більшовики мають намір у Женеві ще раз спробувати нав'язати переговори з урядовими чинниками Сполучених Штатів що-до визнання, кредитів то-що. З боку Америки спростування цієї чутки не було, але наведена вище промова президента Куддіжа, що згадує про «чесну конституційну владу», мабуть таки ставить непереможну перешкоду для спроби такого роду.

***

Вибори до Ірландського парламенту дали невелику більшість коаліції, що і раніше підтримувала уряд Косгрева. У першому ж засіданні нової палати, Косгрева знову було перевибрано за голову виконавчої влади. За Косгрева було подано 76 голосів, при чому до членів урядової партії приєдналися 6 депутатів фермерської групи та 11 т. зв. незалежних. Проти голосували 70 членів республіканської партії на чолі з де-Валера. Таким чином, Косгрев має за собою в новому парламенті більшість у 6 голосів, а в попередньому вона складалася з 2. Де-які з англійських газет поставили зразу ж запитання, чи варто було ради чотирьох голосів розпускати парламент. Другі навпаки підкреслили, що цим вступом ірландський парламент ще раз підтвердив бажання ірландського народу вийти на шлях еволюційного розвитку в згоді та в союзі з сусідньою Англією. На жаль, як здається, мали рацію органи, що з недовірям ставляться до ірландських справ, бо не минуло і місяця, як уряд Косгрева потерпів у парламенті поразку і зараз Ірландія стала знову на політичному роздоріжжі.

Observer.

ПОВІДОМЛЕННЯ.

Місії УНР у Франції з 24 листопада
1927 року.

Виправдання убивці Головного Отамана Військ УНР Симона Петлюри справило велике хвилювання по всій Україні, по всіх країнах, де перебувають українці, скрізь де розсіяна наша еміграція.

Всі укр. часописи, за винятком комуністичних, однодушно висловлюють своє глибоке обурення проти ворогів України, які не тільки убили її національного героя, але ще осмілилися його пам'ять плямувати, а разом з ним і всю армію, всю Україну.

Уряд УНР вважав за свій обов'язок звернутися до укр. народу з відозвою, в якій зазначив, що вбивство С. Петлюри так само, як і всі напади, направлені проти України, не зможуть зупинити великого народу, який твердо рішив здобути свою незалежність.

Що-ж до самого судового процесу Українська Місія уповноважена заявити, що слідує:

1. Уряд УНР вважає дійсним винуватцем вбивства Симона Петлюри таємний відділ російської Чека в Парижі, а Шварцбард був лише знаряддям в руках цієї організації.

2. Помста за погроми, яка начеб то була мотивом вбивства — є ні що інше, як вигадка вбивці; цей мотив був прийнятий певними фанатичними жидівськими колами.

Під час процесу багато говорилося про відповідальність за погроми на Україні. Український Уряд категорично настоює на тому, що Головний Отаман Військ УНР Симон Петлюра так само, як і всі національні українські уряди зробили все можливе, щоб уникнути погромів. І коли все ж ці нещастя мали місце на Україні, то це було результатом загальної анархії, результатом горожанської війни, яку нам принесла в 1918-1919-1920 р. р. московська червона навала, а також большевицька пропаганда.

З другого боку Уряд УНР вважає, що історична відповідальність не могла бути встановленою на засіданнях Парижського суду присяжних: діла Симона Петлюри і його співробітників буде судити історія. А що-би присуд цей був справедливим, наш уряд і все громадянство, без ріжниць партій, працюють і працюватимуть над встановленням правди, щоби відкинути перед цілим світом несправедливі обвинувачення, направлені проти України і її Покійного Вождя — Симона Петлюри.

Хроніка.

На українських землях.

На Волині.

— На засіданні Батьківського Комітету Луцької гімназії 8 листопаду ухвалено висловити глибоку подяку на письмі громадянськові Іванові Ворченкові (Луцьк) за те, що добровільно з власної ініціативи, узявши на себе тяжке матеріальне становище батьків учня 2-ої класи п. Зубрицького, прирік утримувати його в гімназії власним коштом аж до скінчення курсу гімназії, Вчинок п. Ворченка тим більше заслуговує на узнання, що сам він є особою не замужньою, бо є працівником луцького самоврядування. («Укр. Нива». ч. 65).

На Закарпатті.

— На Закарпатській Україні чехи заснують всюди, де лише живе 2-3 чехів, чеські школи і змушують українських дітей вчитися замість української чеської мови. З протесту селян з Горонди до староства в Ужгороді довідуємося, що в цій селі, де є 300 українських дітей, а всього 5 чеських, заведено також чеську школу, бо жадали цього чотирьох чеських жандарів, бездітних. («Нарід». ч. 36).

В Галичині.

— Вистава пластової книжки. У Стрию заходами пластового видавництва та стрийських пластунів було улаштовано виставу пластової і юнацької книжки. Мета виставки:

поширити між нашою молоддю культ книжки та придбати засобів на пресовий фонд пластового видавництва. («Новий Час». ч. 129).

— Кооперативне свято в Болехові. Заходами кооперативи «Надія» в Болехові 6 листопаду було улаштовано кооперативне свято, на яке зійшлася така сила люду, що зала ледве вмістила всіх бажаючих на його попасти. («Новий Час». ч. 129).

— Стан допомоги потерпівшим від повні. Сорок тисяч золотих, сім тисяч доларів, понад 200 вагонів бараболі і 50 вагонів збіжжя — оце величавий білянс помочі, яку укр. громадянство західних укр. земель і американської еміграції зложило через Український Центральний Комітет допомоги жертвам повні. Але це ще не все. Світська Україна прийшла рівно ж з допомогою (250.000 зол.) через Сельробівський комітет), а біля 1000 доларів прийшло з Америки через радикальний комітет. До цього часу допомога громадянства вносить вже коло 700.000 зол. у грошах, збіжжю та бараболі. Допомога велика, а у відношенню до допомоги інших чинників найбільша. («Новий Час». ч. 129).

Газетні звістки.

— В Харькові потовкли Раковського. З Харькова наспіло повідомлення, що туди прибув Раковський і виступив на великим партійнім

зібранні. В час його промови стався скандал, що скінчився бійкою між сталінцями і опозиціонерами, при чому Раковського було побито («За Свободу» ч. 265).

— Побили совітського представника. До Станіславава прибув для участі у виставі української книги представник харківського народного комісаріату освіти член колегії держвидата. Два емігранти вскочили до отелю, де він мешкав і побили совітського представника, після чого він вийшов до Харькова. («Возрожденіє». ч. 904).

— Становище на Україні. Телегр. агентство «Експрес» повідомляє з Москви:

В хвилино загострення конфлікту між ЦК ВКП і опозицією, особливо напружене становище склалося на Україні, де на чолі опозиції стоїть т. Раковський. По багатьох містах Раковський зиступив з промовами, в яких закликав до активної боротьби з керуючими колами партії, після чого ЦК укр. кому. партії звернувся по телеграфу до ЦК ВКП з домаганням негайного викинення Раковського з партії. Діяльністю опозиціонерів користуються протибольшевицькі групи, а особливо ж укр. націоналісти. Совітська влада з занепокоєнням повідомляє, що в цей час відбувається об'єднання всіх протисовітських елементів, які під прапором опозиції провадять свою агітацію. В останні дні з комуністичної партії було викинено: у Києві — 7 чол., в Херсоні — 10, в Харькові — 17. («За Свободу». ч. 265).

Серед укр. еміграції.

В Америці.

— З діяльності «Об'єднання». Корисну роботу провадить в Злучених державах Об'єднання укр. організацій. Нема місяця, коли б воно не слало грошові помочі чи то інвалідам, чи то яким укр. устано-

вам. В останньому часі «Об'єднання» збрало і вислало тільки на протязі двох місяців понад 1000 дол. на Дім Укр. Інвалідів у Львові, не рахуючи всяких менших, хоч і не таких вже дрібних посилок на різні старокрасві цілі. Так із своїх прибутків-збірок за вересень п. р. в сумі 2.068. 54 дол. «Об'єднання» вислало: на допомогу потерпівшим від повині — 1.500 дол. (перед тим вислало вже 150 дол.), на допомогу інвалідам — 20 дол.письменикам (О. Кобилянській і ин.) — 75 дол. і т. и. Ця жертвенність заокеанських братів проваджена під кермою «Об'єднання», за-слуговує на вдячну згадку. Його діяльність — велика національна робота, що закликає постійно еміграцію до збірок і пригадує їй безнастанно про найпекучіші потреби рідного краю. («Діло». ч. 257).

В Чехії.

— Академію з нагоди 40-літньої літературної діяльності Ольги Кобилянської улаштував Український Республікансько-Демократичний Клуб у Празі 26 листопада в Студенському Домі. В Програм входили: 1) Вступне слово — проф. О. Лотоцький, — 2) «Літературна діяльність О. Кобилянської» — проф. Сімович. 3) «Ювілейний поклін великій письменниці Рідної Землі» — проф. Смаль-Стоцький, 4) декламація — пані Ол. Іващенкої, — 5) «Жіноча мужність» — Єв. Маланюк і 6) О. Кобилянській — присвячення — О. Олесь.

— Доклад проф. А. Яковлева. В Празі 12 і 19 листопада відбулися численні збори членів організації, що входять до Комітету вшановання та оборони пам'яті С. В. Петлюри. З величезним напруженням заслухано доповідь проф. Яковлева про перебіг процесу Шварцбарда. З особливим задоволенням прийнято з'ясування проф. Яковлева, що ні під час, ні після процесу жадне відповідальне українське угруповання не входило

у які будь переговори з жидами, та що сама чутка про це являється черговою жидівською провокацією супроти українців.

— 8-го жовтня відбулися загальні збори Українського Комітету. Метою скликання зборів було розширити комітет і підняти його авторитет в очах ширшого укр. громадянства. З цією метою більш 50 осіб подали заяви про вступ в комітет. Заяви ці було відкинута. В знак протеста група членів покинула сесію, заявивши про свій виступ з комітету. Після сього в комітеті залишились знову лише одні есери. Склад нової управи такий. Голова проф. Шелухін, заст. голови п. Омельченко, члени п.и. Клименко та Рябоконь. Ширші кола укр. еміграції остаточно відвернулись від комітету.

— Справа загальногромадського українського об'єднання в Ч. С. Р. За сім літ перебування української еміграції в Ч. С. Р. були ми свідками горячкової діяльності її в напрямку творення численних організацій політичних, культурних, господарських і т. д. Багато з них вже давно не існує, одні сповнивши своє дочасне завдання, другі з інших причин. Одначе знаємо нашого часу є, що українська еміграція в Ч. С. Р. не змогла створити одного загальногромадянського органу, який заступав би її інтереси перед ч. урядом і громадянством під матеріальним, правовим і моральним зглядом.

На таку роллю претендував свого часу Український Громадський Комітет в Празі, який силою признання його чс. Міністерством Закордонних Справ і сповняв часом подібні функції. Одначе амбіції партії, яка держала комітет в своїм виключнім володінню та використовувала його для своїх вузько-партійних цілей, не дозволили УГК стати органом загальногромадянським. Наслідком чого, коли прийшли скрутні матеріальні обставини, УГК виказав відсутність моральної підстави свого існування і підтримки з боку загалу укр.

еміграції в Ч. С. Р., на що наступила його ліквідація.

Ще менше значіння і ще більше партійний характер має нинішній український Комітет, який знаходиться що до того в стані повного безладдя. Українські націоналісти, яких завданням є позитивна праця на всіх ділянках народнього життя, ебаваючи коначність створення єдиного авторитетного загальногромадянського органу для еміграції в Ч. С. Р., зробили спробу перетворити на такий орган існуючий Укр. Ком. та зголосилися масово в його члени. Одначе нинішні володарі Укр. Комітету не бажали співпраці з націоналістами на користь загалу еміграції та не допустили їх до неї в Укр. Комітеті. Такого негромадянського поступовання Укр. Комітету не одобрило також Міністерство Закордонних Справ, яке неприняттям на послухання недавно нововибраної Управи Укр. Комітету також не признало його авторитету.

Між тим загал української еміграції остро відчуває потребу і такого об'єднуючого органу. Ця обставина заставила Управу СОУН*) призадуматись над способами створення такого органу, який повинен, на її думку, бути неполітичним, оснований на засадах особистого членства, об'єднувати як найбільше українських емігрантів в Ч. С. Р., не бути партійною установою та бути веденим людьми авторитетними, чесними і з доброю волею.

Для обговорення цих справ скликала Управа СОУН інформативну нараду наших деяких чільних громадян на вівторок дня 22 лист. о год. 15. в акційнім пивоварі на Сміхові, Надражні вул. 46.

1) короткий реферат про теперішнє положення укр. еміграції в Ч. С. Р. і потребу єдиного заступницького органу.

2) дискусія та намічення загальних основ і способів створення такого органу,

3) вибір ініціативного Комітету для його підготовки.

*) Союз Орг. Укр. Націоналістів.

Зміст.

— Париж, неділя, 4 грудня 1927 року. — ст. 1. Н. В. Чесько-український парадокс — ст. 3. — О. Ш. «Миротворці» — ст. 8. О. Удовиченко. Перша боротьба за Київ — ст. 11. Д. м. Геродот. Шабаш катів — ст. 18. Лист з України — ст. 21. Маленький фел'єтон — ст. 23. Observator. — З міжнароднього життя — ст. 25. Повідомлення Місії УНР в Парижі — ст. 28. Хроніка. — З українських земель — ст. 29. Газетні звістки — ст. 29. Серед укр. еміграції: в Америці — ст. 30. В Чехії — ст. 30.

Вийшло перше число неперіодичного військового журналу

„ВІЙСЬКОВА СПРАВА“

під начальною редакцією Генерального Штабу Генерала-Хорунжого

О. УДОВИЧЕНКО.

З м і с т.

1. Піхота (озброєння) О. ЧЕРНЯВСЬКОГО.
2. Перша боротьба за Київ у 1917-18 роках. О. УДОВИЧЕНКО.
3. Актіи 3-го ескадрону 1-го полку кінности чужинців в Мароко.
4. Румунська кавалерія.
5. Хроніка військового життя в чужоземних арміях.
6. Огляд життя Т-ва б. Вояків Армії У.Н.Р. у Франції.
7. Каталог книжок при бібліотечі Т-ва.
8. Оголошення.

В справі набуття цього журналу належить звертатися до п. Рудичева, 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V-e.

Де продається «Тризуб» в Парижі.

Станції метро:

Etoile, Maillot, Champeret, Trocadero, St. Cloud, La Motte Picquet Grenelle, Pasteur, Italie, Gare de Lyon, Bastille, Republique, Nation, Gare de l'Est, Gare du Nord, Chatelet, Opera, Concorde, Madeleine, La Tour Maubourg, Gare St. Lazare, Vaugirard, Cambronne et Javel.

кіоски:

47, Brd. St. Michel — кіоск ч. ч. —	117
5, Avenue des Gobelins —	389
Pont au change —	227
Brd. du Palais —	339
63- Brd. St. Michel —	159
106, Brd de Courcelles —	404
11, Brd des Capucines —	290

Редакція і Адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» (Tryzoub). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує—Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me A. Perdrizet.